

III. PSICHOLOGIJA

POZITYVIOS JAUNIMO RAIDOS KOMPONENTŲ SĄSAJOS SU PASITENKIMU GYVENIMU, PSICHOLOGINIŲ ATSPARUMU BEI INTERNALIAIS IR EKSTERNALIAIS SUNKUMAIS

Inga Truskauskaitė-Kunevičienė

Mykolo Romerio universitetas
Socialinių technologijų fakultetas
Psichologijos institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (8 5) 271 4620
Elektroninis paštas inga.truskauskaite@mruni.eu

Prof. Dr. Rita Žukauskienė

Mykolo Romerio universitetas
Socialinių technologijų fakultetas
Psichologijos institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (8 5) 271 4620
Elektroninis paštas rzukausk@mruni.eu

Goda Kaniušonytė

Mykolo Romerio universitetas
Socialinių technologijų fakultetas
Psichologijos institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (8 5) 271 4620
Elektroninis paštas godakan@mruni.eu

Pateikta 2014 m. vasario 3 d.

Parengta spausdinti 2014 m. kovo 14 d.

doi:10.13165/SD-14-13-1-06

Anotacija

Pozityvios jaunimo raidos tyrimus Lietuvos paauglių imtyje paskatino kitų autorių tyrimais atskleistos teigiamos sąsajos su pozityviomis psichologinėmis pasekmėmis ir neigiamos sąsajos

su negatyviomis. Vis dėlto šios sąsajos yra grindžiamos moksliniais įrodymais, gautais kitokiame kultūriniame kontekste. Be to, itin mažai tyrimų orientuojasi tiek į pozityvias psichologines pasekmes, tiek į negatyvias tose pačiose tiriamųjų grupėse. Taigi, šio tyrimo tikslas – nustatyti pozityvios jaunimo raidos komponentų (5C, Lerner, 2005) sąsajas su pozityviomis psichologinėmis pasekmėmis, tokiomis kaip pasitenkinimas gyvenimu ir psichologinis atsparumas, bei negatyviomis psichologinėmis pasekmėmis, tokiomis kaip internalūs ir eksternalūs sunkumai. Straipsnyje panaudoti 1724 (amžius: $M = 16,61$; $SD = 1,24$) Utenos apskrities 9–12 klasių moksleivių (47,2 proc. vaikinių; 52,8 proc. merginų) duomenys iš šiuo metu Lietuvoje įgyvendinamo longitudinalinio pozityvios jaunimo raidos tyrimo (POSIDEV) pirmojo matavimo. Duomenims rinkti buvo naudojamas Pozityvios jaunimo raidos klausimynas (Lerner ir kt., 2005b; Phelps ir kt., 2009; Bowers ir kt., 2010), kurį sudaro charakteris, kompetencijų, užjautimo, ryšių ir pasitikėjimo subskalės; Pasitenkinimo gyvenimu skalė (Diener ir kt., 1985); Psichologinio atsparumo skalės trumpoji versija (Smith ir kt., 2008) bei Internalių ir eksternalių sunkumų skalės (Achenbach ir Rescorla, 2001) nerimastingumo / depresiškumo, užsisklendimo / depresiškumo, taisyklių laužymo ir agresyvaus elgesio subskalės.

Tyrimo rezultatai atskleidė teigiamas pozityvios jaunimo raidos komponentų (5C, Lerner, 2005) sąsajas su pozityviomis psichologinėmis pasekmėmis ir neigiamas sąsajas su negatyviomis. Rezultatai taip pat atskleidė, kad didesnę pasitenkinimą gyvenimu lemia charakteris, kompetencija, ryšiai ir pasitikėjimas; didesnę psichologinį atsparumą – kompetencija ir pasitikėjimas; didesnius internalius sunkumus – kompetencijos ryšių ir pasitikėjimo trūkumas. Nustatyta, kad užjautimas prognozuoja mažesnę psichologinį atsparumą ir didesnius eksternalius sunkumus, be to, rezultatai atskleidė, kad pozityvios jaunimo raidos komponentai ir eksternalūs sunkumai susiję netiesiogiai.

Reikšminiai žodžiai: pozityvi jaunimo raida, 5C, pasitenkinimas gyvenimu, psichologinis atsparumas, internalūs ir eksternalūs sunkumai, paauglystė.

Įvadas

Pozityvi jaunimo raida (angl. *Positive youth development*) – tai raidos koncepcija, paremta bazine prielaida, kad kiekvienas jaunas žmogus turi tam tikrų stiprybių (galių), talentų, interesų bei potencialą sėkmingai sveikai raidai (Larson, 2000; Lerner, 2002; Damon, 2004). Ši koncepcija buvo sukurta kaip alternatyva vyraujančiam deficitiniam raidos modeliui, kuris yra orientuotas į gerovės kaip sunkumų nebuvimo sampratą ir sunkumų įveiką bei prevenciją (Lerner ir kt., 2005a). Deficitinio modelio ribotumas atskleidė ir intervencinių programų, paremtų deficitiniu modeliu, tyrimai. Paaiškėjo, jog siekiant sėkmingo paauglių psichologinio funkcionavimo, nepakanka mažinti negatyvias pasekmes (Catalano ir kt., 2004). Būtent pozityvių pasekmių skatinimas yra būdas mažinti rizikos veiksnių, susijusių su probleminiu paauglių elgesiu, poveikį (Catalano ir kt., 2002). Be to, siekiant sėkmingo psichologinio funkcionavimo, nepakanka mažinti sunkumus, yra būtina siekti psichologinės gerovės, kuri yra susijusi ir su sunkumų nebuvimu, ir su tam tikrų kompetencijų ir stiprybių turėjimu (Park, 2004).

Remiantis R. Lerneriu (2005) pozityvią jaunimo raidą sudaro 5 komponentai: 1) pasitikėjimas (angl. *Confidence*), kuris apibūdinamas kaip vidinis bendras savivertės ir saviveiksmingumo jausmas, savigarba, apimanti visą save; 2) kompetencija (angl. *Competence*), kuri apima

tarpasmeninius igūdžius, kognityvinius gebėjimus, akademiųjų ir profesinių kompetencijų turėjimą bei su tuo susijusį pozityvų elgesį; 3) charakteris (angl. *Character*), apibūdinamas kaip pagarba socialinėms ir kultūrinėms normoms, teisingo elgesio standartų turėjimas, žinojimas, kas yra gerai ir kas yra blogai (moralumas), ir nuoseklus elgesys, paremtas šiuo žinojimu; 4) užjautimas (angl. *Caring and Compaion*), apibūdinamas kaip simpatijos ir empatijos kitiems jausmas, ir 5) ryšiai (angl. *Connection*), kurie apima pozityvius santykius su žmonėmis ir institucijomis, kurie pasireiškia abipusiais mainais tarp individo, bendraamžių, šeimos ir bendruomenės, kuriuose kiekviena šalis į santykius įneša savo indėlį (Roth ir Brooks-Gunn, 2003; Lerner ir Steinberg, 2004).

Pasitenkinimas gyvenimu – tai kognityvinis subjektyvus gerovės komponentas, kuris yra teigiamai susijęs su daugeliu trokštamų psichologinių pasekmių, tokių kaip geras prisitaikymas ir optimali psichinė sveikata, bei neigiamai susijęs su daugeliu neigiamų psichologinių pasekmių, tokių kaip depresija, nerimastingumas, smurtinis elgesys (Park, 2004). E. Dienerio (1994) teigimu, subjektyvi gerovė gali būti nusakoma pasitenkinimu gyvenimu. N. Park (2004), apžvelgdama daugelį tyrimų, atskleidžia, kad pasitenkinimas gyvenimu yra susijęs su visais 5 pozityvios raidos komponentais. Vis dėlto jos pateikiami įrodymai yra netiesioginiai, remiasi daugelio autorių tyrimais skirtingose imtyse ir skirtingais laikotarpiais. C. L. Proctor ir kt. (2008) savo apžvalgoje taip pat atskleidžia pasitenkinimo gyvenimu sąsajas su kai kuriais pozityvios raidos komponentais (pvz., su charakteriu), tačiau tyrimų, tiesiogiai analizuojančių pozityvios raidos komponentų ir pasitenkinimo gyvenimu sąsajas, nepastato. Bandymai ieškoti pasitenkinimo gyvenimu sąsajų su pozityvios raidos komponentais pavieniai ir santykinai neseni. R. C. F. Sun ir D. T. L. Shek (2010, 2012) savo tyrimuose analizuoja pasitenkinimo gyvenimu sąsajas su 15 pozityvios raidos komponentų (ryšiais, psichologiniu atsparumu, socialinėmis, emocinėmis, kognityvinėmis, elgesio ir moralinėmis kompetencijomis, sprendimų priėmimu, dvasingumu, saviveiksmingumu, pozityviu identiškumu, tikėjimu ateitimi, pozityviu elgesiu, prosocialiniu įsitraukimu ir prosocialinėmis normomis), išskiriamų R. F. Catalano ir kt. (2004). Autoriai savo tyrime atskleidžia teigiamas reikšmingas sąsajas tarp pasitenkinimo gyvenimu ir visų pozityvios raidos komponentų bei bendro pozityvios jaunimo raidos įverčio. Vis dėlto, remiantis tuo, kad šie tyrimai atlikti Kinijos paauglių imtyse, bei tuo, kad remiamasi tik vienu iš pozityvios jaunimo raidos modelių, galima įžvelgti tolesnių tyrimų kitose kultūrose ir remiantis skirtingais modeliais poreikį.

Psichologinis atsparumas – tai asmens savybė, kuri pasireiškia gebėjimu įveikti negatyvias rizikingų aplinkybių pasekmes, sėkmingai susidoroti su trauminėmis patirtimis ir išvengti neigiamų raidos trajektorijų, susijusių su rizikomis (Fergus ir Zimmerman, 2005; Greenberg, 2006). Šį fenomeną taip pat galima apibrėžti kaip sėkmingą prisitaikymą, susiduriant su ekstremaliu stresu (Masten ir Coatsworth, 1998). Pozityvios jaunimo raidos literatūroje atskleidžiama, kad tiek pozityvi jaunimo raida, tiek psichologinis atsparumas pasireiškia kaip individo ir aplinkos sąveika ir yra susiję su pozityviomis psichologinėmis pasekmėmis tuomet, kai ta sąveika yra abipusiškai naudinga (Lerner, 2006). Nors konceptualiai pozityvios jaunimo raidos ir psichologinio atsparumo sąsajos yra aprašomos bei yra akivaizdu, kad pozityvios jaunimo raidos ir psichologinio atsparumo koncepcijos yra iš dalies sutampančios bei dažnai siūlo panašias perspektyvas, siekiant sėkmingos jaunimo raidos (Kia-Keating ir kt., 2011), tyrimų, matuojančių tiesiogines psichologinio atsparumo ir pozityvios jaunimo raidos sąsajas, trūksta (Masten ir Obradović, 2006). Be to, šias sąsajas svarbu tirti skirtinguose kultūriniuose kontekstuose, atsižvelgiant į tai, kad psichologinis atsparumo suvokimas priklauso nuo kultūrinio konteksto bei tai, kad psichologinės pasekmės, susijusios su psichologiniu atsparumu,

gali skirtis, priklausomai nuo individualių, tarpasmeninių, bendruomeninių, kultūrinių ir kontekstinių faktorių (Ungar ir kt., 2007). Taigi, psichologinio atsparumo sąsajų su pozityvios raidos komponentais įvertinimas atskleis naujų žinių ne tik apie pozityvios jaunimo raidos konstrukta, bet ir apie kultūrinius ypatumus, pasireiškiančius Lietuvos paauglių imtyje.

Paauglių patiriami sunkumai įprastai yra grupuojami į internalius, t. y. susijusius su vidinėmis būsenomis, tokius kaip nerimastingumas, depresiškumas, užsisklendimas, bei eksternalius, t. y. susijusius su elgesiu, nukreiptu į išorę, tokius kaip agresija ar nusikalstamas elgesys (Leadbeater ir kt., 1999). Tyrimai rodo (pvz., Miles ir Shaw, 2004), kad internalūs ir eksternalūs sunkumai neretai pasireiškia kartu. Pozityvios jaunimo raidos koncepciniame modelyje (Lerner ir kt., 2005b) numatoma, kad pozityvi jaunimo raida turėtų būti neigiamai susijusi su rizikos / probleminio elgesio veiksniais, tokiais kaip depresiškumas, nusikalstamas elgesys ir piktnaudžiavimas narkotinėmis medžiagomis. H. Jelcic ir kt. (2007) savo tyrime atskleidžia neigiamas sąsajas tarp pozityvios jaunimo raidos komponentų ir depresiškumo bei pozityvios jaunimo raidos komponentų ir rizikingo elgesio ir daro išvadą, kad pozityvi jaunimo raida yra neigiamai susijusi su internaliais ir eksternaliais sunkumais. Kiti autoriai savo tyrimais atskleidžia netiesiogines neigiamas sąsajas tarp šių sunkumų ir pozityvios jaunimo raidos komponentų. Nustatyta, kad depresiškumas, nusikalstamas elgesys ir narkotinių medžiagų vartojimas yra neigiamai susiję su tikslinga savireguliacija, kuri yra teigiamai susijusi su visais pozityvios jaunimo raidos komponentais (Gestsdóttir ir Lerner, 2007; Zimmerman ir kt., 2007). Vis dėlto tyrimų, matuojančių šias sąsajas tiesiogiai, yra labai mažai, be to, gali būti svarbu atkreipti dėmesį į didesnę internalių bei eksternalių sunkumų spektrą, apimančią ne tik depresiškumą, rizikingą elgesį ir narkotinių medžiagų vartojimą, bet ir kitus, tokius kaip nerimastingumas, užsisklendimas, taisyklių laužymas ir agresyvus elgesys. Šių internalių ir eksternalių sunkumų sąsajų su pozityvios jaunimo raidos komponentais atskleidimas padės ne tik geriau suprasti pozityvios jaunimo raidos, kaip apsauginio veiksnio nuo internalių ir eksternalių sunkumų, vaidmenį, bet ir padės atskleisti, kokios sąsajos pasireiškia Lietuvos paauglių imtyje.

Šio straipsnio tikslas yra įvertinti pozityvios jaunimo raidos komponentų sąsajas su pasitenkinimu gyvenimu, psichologiniu atsparumu bei internaliais ir eksternaliais sunkumais Lietuvos paauglių imtyje. Siekiant įgyvendinti keliamą tikslą, bandoma atsakyti į klausimą, ar sąsajos tarp minimų komponentų yra tiesioginės ir jei taip, kaip pozityvios jaunimo raidos komponentai prognozuoja pasitenkinimą gyvenimu, psichologinį atsparumą bei internalius ir eksternalius sunkumus Lietuvos paauglių imtyje?

1. Tyrimo metodika

Tyrimo dalyviai. Šiame straipsnyje panaudoti duomenys iš šiuo metu Lietuvoje įgyvendinamo longitudinalinio tyrimo „Pozityvios jaunimo raidos stiprinimo mechanizmai socialinių-ekonominių transformacijų kontekste (POSIDEV)“, finansuojamo Europos socialinio fondo lėšomis pagal visuotinės dotacijos priemonę, pirmojo matavimo duomenys. Tyrime dalyvavo 1787 (47,4 proc. vaikinių; 52,6 proc. merginų) 14–22 metų ($M = 16,62$; $SD = 1,24$) 9–12 klasių moksleiviai iš 5 Utenos rajono gimnazijų (dalyvavimo koeficientas – 98,8 proc.). Tiriamieji atrinkti sudarant reprezentatyvią bendruomeninę imtį. Šio straipsnio duomenų analizei panaudoti tik tų tiriamųjų duomenys, kurie iki galo užpildė straipsnyje minimus klausimynus, taigi duomenų analizei panaudoti 1724 tiriamųjų duomenys (47,2 proc. vaikinių; 52,8 proc.

merginų) (amžius: $M = 16,61$; $SD = 1,24$). Respondentų šeimos varijuoja pagal pajamų dydį ir yra santykinai homogeniškos pagal etninę ir kultūrinę kilmę. Atlikti mokykloje tyrimą buvo gautas Švietimo ir mokslo ministerijos sutikimas, mokyklų, kuriose buvo atliekamas tyrimas, direktorių sutikimai ir moksleivių tėvų sutikimai. Moksleiviai ir kiti suinteresuoti asmenys buvo informuoti, kad tiriamųjų asmeniniai duomenys bus naudojami tik tyrimo tikslais ir niekur nebus skelbiami.

Tyrimo metodikos. Duomenims rinkti buvo naudojami 4 klausimynai: **1) Pozityvios jaunimo raidos klausimynas** (Lerner ir kt., 2005b; Phelps ir kt., 2009; Bowers ir kt., 2010), kuri sudaro kompetencijų (angl. *Competence*) (Cronbach $\alpha = 0,475$), charakterio (angl. *Character*) (Cronbach $\alpha = 0,684$), pasitikėjimo (angl. *Confidence*) (Cronbach $\alpha = 0,849$), užjautimo (angl. *Caring and Compton*) (Cronbach $\alpha = 0,823$) ir ryšių (angl. *Connection*) (Cronbach $\alpha = 0,680$) subskalės (iš viso 78 teiginiai). Klausimyno teiginiai buvo vertinami skalėje nuo 1 iki 5, kurioje 1 reiškia „visai nepanašu į mane“, o 5 – „labai panašu į mane“. Didėsni balas reiškia labiau išreikštą pozityvią raidą; **2) Pasitenkinimo gyvenimu skalė** (Diener ir kt., 1995) (Cronbach $\alpha = 0,840$). Klausimyną sudaro 5 teiginiai, kurie vertinami skalėje nuo 1 iki 7, kurioje 1 reiškia „visiškai nesutinku“, o 7 – „visiškai sutinku“. Didėsni balas reiškia didesnę pasitenkinimą gyvenimu; **3) Psichologinio atsparumo skalės trumpoji versija** (Smith ir kt., 2008) (Cronbach $\alpha = 0,837$). Klausimyną sudaro 6 teiginiai, kurie vertinami skalėje nuo 1 iki 5, kurioje 1 reiškia „visiškai nesutinku“, o 5 – „visiškai sutinku“. Didėsni balas reiškia didesnę psichologinį atsparumą; **4) Jaunuolio klausimyno (YSR11/18)**, (Achenbach ir Rescorla, 2001), **Internalių ir eksternalių sunkumų skalės**: nerimastingumo / depresiškumo (Cronbach $\alpha = 0,844$), užsisiklindimo / depresiškumo (Cronbach $\alpha = 0,812$) (išreiškiančios internalius sunkumus) bei taisyklių laužymo (Cronbach $\alpha = 0,821$) ir agresyvaus elgesio (Cronbach $\alpha = 0,843$) (išreiškiančios eksternalius sunkumus) subskalės (iš viso 53 teiginiai). Klausimyno teiginiai buvo vertinami skalėje nuo 0 iki 2, kurioje 0 reiškia „Teiginys teisingas“, 1 – „Teiginys iš dalies arba kartais teisingas“, o 2 – „Teiginys visiškai teisingas arba dažniausiai teisingas“. Didėsni balas reiškia labiau išreikštus sunkumus.

Duomenų apdorojimas. Kadangi duomenys statistiškai reišmingai skyrėsi nuo normaliojo skirstinio, sąsajoms apskaičiuoti buvo taikomas Spearmano rho koreliacijos koeficientas. Vis dėlto, remiantis tuo, kad normalumo prielaida gali būti atmeta dėl didelės tiriamųjų imties bei tuo, kad grafinis duomenų pasiskirstymas (remiantis pasiskirstymo histogramomis ir standartizuotų liekamųjų paklaidų ir normaliojo atsitiktinio dydžio santykiniais procentiniais dažniais (angl. *P-Plot*) artimas normaliam (Čekanavičius, 2011), be to, liekamųjų paklaidų normalumu, buvo bandoma ieškoti priežastinių ryšių tarp pozityvios jaunimo raidos komponentų ir pozityvių bei negatyvių psichologinių pasekmių, naudojant tiesinės regresinės analizės (regresorius – bendras pozityvios jaunimo raidos įvertis) ir daugialypės regresinės analizės (regresoriai – pozityvios jaunimo raidos komponentai) modelius. Pirmiausiai, bandant atskleisti priežastinius ryšius, buvo tikrinamas modelio tinkamumas, t. y. buvo bandoma įvertinti, ar ryšiai tarp kintamųjų yra tiesiniai, o modeliu esant tinkamam, buvo įvertinta, kiek stipriai pozityvios jaunimo raidos komponentai prognozuoja pozityvias ir negatyvias psichologines pasekmes. Visų regresinės analizės rezultatų, kuriems regresijos modelis yra tinkamas, *Durbino ir Watsono* kriterijus yra artimas 2,00, o ANOVA testas statistiškai reikšmingas, multikolinearumo nėra, o *Cooko* mato reikšmės ≤ 1 .

2. Rezultatai

Koreliacinės analizės rezultatai atskleidė statistiškai reikšmingus teigiamus ryšius tarp bendro pozityvios jaunimo raidos komponentų įverčio ir pasitenkinimo gyvenimu bei psichologinio atsparumo ir statistiškai reikšmingus neigiamus ryšius tarp pozityvios jaunimo raidos komponentų ir internalių bei eksternalių sunkumų (1 lentelė). Vis dėlto regresinė analizė atskleidė, kad bendras pozityvios jaunimo raidos įvertis tinkamas prognozuoti tik pasitenkinimą gyvenimu, o kitiems kintamiesiems šis prognoztinis modelis netinka (2 lentelė). Regresinė analizė atskleidė, kad bendras pasitenkinimo gyvenimu įvertis reikšmingai teigiamai prognozuoja pasitenkinimą gyvenimu.

1 lentelė. Pozityvios jaunimo raidos komponentų ir pasitenkinimo gyvenimu, psichologinio atsparumo bei internalių ir eksternalių sunkumų sąsajos (rho)

Table 1. Links between positive youth development components and life satisfaction, psychological resilience and internalizing and externalizing difficulties (rho)

	JR	Charakteris	Kompetencija	Užjautimas	Ryšiai	Pasitikėjimas
Pasitenkinimas gyvenimu	0,58**	0,29**	0,40**	0,13**	0,54**	0,61**
Psichologinis atsparumas	0,29**	0,10**	0,33**	-0,05**	0,24**	0,43**
Internalūs sunkumai	-0,32**	-0,06*	-0,29**	0,06*	-0,35**	-0,45**
Nerimastingumas / depresiškumas	-0,24**	0,00	-0,24**	-0,13**	-0,28**	-0,43**
Užsisklendimas / depresiškumas	-0,34**	-0,12**	-0,30**	-0,02	-0,36**	-0,40**
Eksternalūs sunkumai	-0,24**	-0,18**	-0,13**	-0,12**	-0,22**	-0,19**
Taisyklių laužymas	-0,25**	-0,23**	-0,16**	-0,16**	-0,19**	-0,12**
Agresyvus elgesys	-0,19**	-0,11**	-0,08**	-0,05	-0,20**	-0,21**

JR – pozityvios jaunimo raidos komponentų suminis įvertis

** – koreliacija statistiškai reikšminga, kai $p \leq 0,01$

* – koreliacija statistiškai reikšminga, kai $p \leq 0,05$.

2 lentelė. Pozityvios jaunimo raidos komponentų ir suminio įverčio determinacijos koeficientai R^2 ir standartizuoti regresijos koeficientai β , prognozuojant pasitenkinimą gyvenimu, psichologinį atsparumą bei internalius ir eksternalius sunkumus

Table 2. Positive youth development and its components determination coefficients R^2 and standardized regression coefficients β in predicting life satisfaction, psychological resilience and internalizing and externalizing difficulties.

	Pasitenkinimas gyvenimu		Psichologinis atsparumas		Internalūs sunkumai		Eksternalūs sunkumai	
	R^2	β	R^2	β	R^2	β	R^2	β
PJR	0,34	0,58**	0,09	0,30**	0,10	-0,31**	0,05	-0,23**
Charakteris	0,48	0,07**	0,23	0,03	0,23	0,05	0,06	-0,13**
Kompetencija		0,09**		0,20**		-0,13**		-0,03
Užjautimas		-0,04		-0,11**		0,13**		-0,01
Ryšiai		0,26**		0,02		-0,16**		-0,08
Pasitikėjimas		0,44**		0,36**		-0,30**		-0,07

PJR – pozityvios jaunimo raidos komponentų suminis įvertis

** – prognozė reikšminga, kai $p \leq 0,01$

Kursyvu pateikti duomenys, kuriems paaiškinti regresijos modelis nėra tinkamas ($R^2 < 0,2$).

Visi pozityvios jaunimo raidos komponentai statistiškai reikšmingai teigiamai susiję su *pasitenkinimu gyvenimu*, tačiau užjautimo ir pasitenkinimo gyvenimu sąsajos silpnos. Regresinės analizės rezultatai (2 lentelė) patvirtino, kad charakteris, kompetencija, ryšiai ir pasitikėjimas reikšmingai teigiamai prognozuoja pasitenkinimą gyvenimu, o užjautimas nėra reikšmingas kintamasis, atliekant šią prognozę.

Keturi iš penkių pozityvios jaunimo raidos komponentų statistiškai reikšmingai teigiamai susiję su *psichologiniu atsparumu*, vieno iš jų – charakterio – sąsajos silpnos. Regresinė analizė taip pat patvirtino, kad charakteris nėra reikšmingas kintamasis, prognozuojant psichologinį atsparumą. Užjautimas neigiamai susijęs su psichologiniu atsparumu, tačiau ši sąsaja, nors ir statistiškai reikšminga, artima nuliui, taigi itin silpna. Vis dėlto, regresinė analizė atskleidė, kad užjautimas reikšmingai neigiamai prognozuoja psichologinį atsparumą.

Keturi iš penkių pozityvios jaunimo raidos komponentų statistiškai reikšmingai neigiamai susiję su *internaliais sunkumais*. Vieno iš komponentų – charakterio – sąsaja su internaliais sunkumais artima nuliui, taigi labai silpna. Regresinė analizė patvirtino, kad charakteris nėra reikšmingas kintamasis prognozuojant internalius sunkumus. Užjautimas statistiškai reikšmingai, tačiau itin silpnai teigiamai susijęs su internaliais sunkumais. Vis dėlto regresinė analizė atskleidė, kad šis kintamasis reikšmingai teigiamai prognozuoja internalius sunkumus.

Trys iš 5-ių pozityvios jaunimo raidos komponentų (kompetencija, ryšiai ir pasitikėjimas) vidutiniškai ar stipriai neigiamai susiję tiek su nerimastingumu / depresiškumu, tiek su užsisklendimu / depresiškumu. Regresinė analizė patvirtino, kad šie komponentai statistiškai reikšmingai neigiamai prognozuoja nerimastingumą / depresiškumą ir užsisklendimą / depresiškumą (3 lentelė). Nors koreliacinė analizė atskleidė, kad pozityvios jaunimo raidos komponentas charakteris nėra susijęs su nerimastingumu / depresiškumu ir silpnai neigiamai susijęs su užsisklendimu / depresiškumu, regresinė analizė atskleidė, kad charakteris, nors ir silpnai, tačiau reikšmingai teigiamai prognozuoja nerimastingumą / depresiškumą, o užsisklendimo / depresiškumo prognozavimui nėra reikšmingas. Užjautimas teigiamai, tačiau silpnai susijęs su nerimastingumu / depresiškumu, o tarp užjautimo ir užsisklendimo / depresiškumo sąsajų nebuvo rasta. Regresinė analizė patvirtino, kad užjautimas reikšmingai teigiamai prognozuoja nerimastingumą / depresiškumą, o užsisklendimo / depresiškumo prognozavimui jis nėra reikšmingas.

3 lentelė. Pozityvios jaunimo raidos bei jos komponentų determinacijos koeficientai R² ir standartizuoti regresijos koeficientai β, prognozuojant nerimastingumą / depresiškumą, užsisklendimą / depresiškumą, taisyklių laužymą ir agresyvų elgesį

Table 3. Positive youth development and its components determination coefficients R² and standardized regression coefficients β in predicting anxiety/depressiveness, withdrawal/depressiveness, rule-breaking and aggressive behaviour

	Internalūs sunkumai				Eksternalūs sunkumai			
	Nerimastingumas / depresiškumas		Užsisklendimas / depresiškumas		Taisyklių laužymas		Agresyvus elgesys	
	R ²	β	R ²	β	R ²	β	R ²	β
PJR	0,06	-0,25**	0,11	-0,33**	0,05	-0,23**	0,04	-0,19**
Charakteris		0,06*		0,04		-0,15**		-0,09**
Kompetencija		-0,12**		-0,13**		-0,09**		0,02
Užjautimas	0,23	0,16**	0,20	0,05	0,06	-0,03	0,05	0,01
Ryšiai		-0,14**		-0,16**		-0,04		-0,10**
Pasitikėjimas		-0,33**		-0,24**		-0,01		-0,13**

PJR – pozityvios jaunimo raidos komponentų suminis įvertis

** – prognozė reikšminga, kai $p \leq 0,01$

* – prognozė reikšminga, kai $p \leq 0,05$

Kursyvu pateikti duomenys, kuriems paaiškinti regresijos modelis nėra tinkamas.

Visi penki pozityvios jaunimo raidos komponentai statistiškai reikšmingai neigiamai susiję su *eksternaliais sunkumais*. Visos šios sąsajos silpnesnės nei vidutinės, o sąsajos tarp

kompetencijos ir eksternalių sunkumų bei tarp užjautimo ir eksternalių sunkumų silpnos. Kompetencija taip pat silpnai susijusi tiek su taisyklių laužymu, tiek su agresyviu elgesiu, o užjautimas silpnai neigiamai susijęs su taisyklių laužymu, tačiau tarp užjautimo ir agresyvaus elgesio sąsajų nebuvo rasta. Charakteris vidutiniškai stipriai neigiamai susijęs su taisyklių laužymu ir silpnai neigiamai susijęs su agresyviu elgesiu; ryšiai silpniau nei vidutiniškai susiję tiek su taisyklių laužymu, tiek su agresyviu elgesiu, pasitikėjimas – silpnai neigiamai su taisyklių laužymu bei vidutiniškai neigiamai su agresyviu elgesiu. Regresinė analizė atskleidė, kad tiesinis prognostinis modelis nėra tinkamas pozityvios raidos komponentų ir eksternalių sunkumų sąsajoms aprašyti.

3. Rezultatų aptarimas

Šio tyrimo tikslas buvo įvertinti pozityvios jaunimo raidos komponentų sąsajas su pasitenkinimu gyvenimu, psichologiniu atsparumu bei internaliais ir eksternaliais sunkumais. Remiantis daugelio kitų autorių tyrimų rezultatais (pvz., Sun ir Shek, 2012; Catalano ir kt., 2004; Jelicic ir kt., 2007; Gestsdóttir ir Lerner, 2007), buvo tikimasi, kad pozityvi jaunimo raida yra teigiamai susijusi su pozityviomis psichologinėmis pasekmėmis (pasitenkinimu gyvenimu ir psichologiniu atsparumu) bei neigiamai susijusi su negatyviomis psichologinėmis pasekmėmis (internaliais ir eksternaliais sunkumais). Tokie rezultatai turėtų patvirtinti, kad koncepcinis pozityvios jaunimo raidos modelis yra tinkamas ir Lietuvos paauglių imčiai. Žvelgiant į tyrimo rezultatus apibendrintai ir tik remiantis koreliacine analize, galima teigti, kad šios prielaidos, kurios buvo keliamos remiantis užsienio autorių tyrimais, buvo patvirtintos ir Lietuvos paauglių imtyje. Vis dėlto regresinė analizė, kuri leidžia tiksliau nustatyti, kurie pozityvios jaunimo raidos komponentai svarbūs, siekiant sėkmingo paauglių psichologinio funkcionavimo, atskleidė, kad būtina analizuoti šiuos komponentus atskirai ir tik apie pasitenkinimą gyvenimu galima kalbėti kaip apie reiškinį, kurį prognozuoja bendra pozityvi jaunimo raida.

Specifiškesni tyrimo rezultatai yra vertingi, siekiant suprasti, kurias kompetencijas verta stiprinti ir kurios yra ne tiek reikšmingos, siekiant tiek didinti paauglių pasitenkinimą gyvenimu (psichologinę gerovę) bei psichologinį atsparumą, tiek mažinti internalių bei eksternalių sunkumų pasireiškimo tikimybę.

Remiantis šio tyrimo rezultatais galima teigti, kad tam tikrų pozityvios jaunimo raidos komponentų didesnis išreikštumas lemia labiau išreikštas pozityvias psichologines pasekmes ar mažiau išreikštas negatyvias. Taigi, atsižvelgiant į šių sąsajų išreikštumą, galima daryti prielaidą, kad siekiant didinti paauglių *pasitenkinimą gyvenimu*, svarbiausia stiprinti paauglių pasitikėjimą, t. y. ugdyti vidinį bendrą paauglių savivargos ir saviveiksmingumo jausmą bei ryšius, t. y. skatinti paauglius kurti ir ugdyti pozityvius santykius su bendraamžiais, šeima ir bendruomene, pasireiškiančius abipusiais mainais. Siekiant didinti *psichologinį paauglių atsparumą* taip pat gali būti labai svarbus pasitikėjimo bei kompetencijos ugdymas, t. y. tarpasmeninių įgūdžių, kognityvinių gebėjimų ir akademinį bei profesinių kompetencijų stiprinimas. Siekiant mažinti *internalių sunkumų* pasireiškimo tikimybę, gali būti svarbu stiprinti įgūdžius, susijusius su visais trimis minėtais pozityvios jaunimo raidos komponentais. Vis dėlto šios prielaidos turėtų būti tikrinamos tolesniais tyrimais.

Įdomu tai, kad tyrimas atskleidė silpnas nei vidutinės sąsajas tarp pozityvios jaunimo raidos komponentų ir eksternalių sunkumų. Taigi šie tyrimo rezultatai tik iš dalies patvirtina kitų autorių rezultatus (pvz., Jelicic ir kt., 2007). Be to, buvo atskleista, kad priklausomybė tarp

pozityvios jaunimo raidos ir eksternalių sunkumų nėra tiesioginė. Šie tyrimų rezultatai leidžia teigti, kad strategija ieškoti netiesioginių pozityvios jaunimo raidos komponentų ir eksternalių sunkumų sąsajų (Gestsdóttir ir Lerner, 2007; Zimmerman ir kt., 2007) yra tikslinga. Tai gi ateities tyrimuose reikia konstruoti alternatyvius pozityvios jaunimo raidos ir eksternalių sunkumų sąsajų modelius.

Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė, kad užjautimas (simpatijos ir empatijos kitiems jausmas) iš visų pozityvios raidos komponentų yra silpniausiai susijęs tiek su pasitenkinimu gyvenimu, tiek su psichologiniu atsparumu, tiek su internaliais bei eksternaliais sunkumais. Maža to, buvo atskleista, kad užjautimas, nors ir ne itin stipriai, tačiau neigiamai prognozuoja psichologinį atsparumą ir teigiamai prognozuoja internalius sunkumus (nerimastingumą / depresiškumą). Tokios sąsajos nebuvo atskleistos nė viename tyrime iki šiol, prieštarauja tam, ko buvo tikimasi, ir tai gali reikšti, jog tai yra specifiška Lietuvos paaugliams. Siekiant tai paaiškinti, būtų vertinga atlikti papildomų tyrimų, ieškant netiesioginių sąsajų tarp šių kintamųjų.

Apibendrinant galima teigti, kad tyrimo rezultatai iš dalies sutampa su daugelio užsienio autorių rezultatais (pvz., Sun ir Shek, 2012; Catalano ir kt., 2004; Gestsdóttir ir Lerner, 2007) ir daugelis pozityvios jaunimo raidos komponentų yra teigiamai susiję su pozityviomis psichologinėmis pasekmėmis bei neigiamai susiję su negatyviomis. Tai reiškia, kad pozityvios jaunimo raidos modelis gali būti taikomas Lietuvoje. Vis dėlto yra būtina tęsti tikslesnio modelio paieškas, kad būtų galima tiksliau suprasti visų šių reiškinų sąsajas ir pateikti kiek įmanoma tikslesnes rekomendacijas, siekiantiems geresnio paauglių psichologinio funkcionavimo.

Išvados

1. Daugelis pozityvios jaunimo raidos komponentų yra teigiamai susiję su pasitenkinimu gyvenimu, psichologiniu atsparumu ir neigiamai susiję su internaliais bei eksternaliais sunkumais.
2. Stipresnis *charakteris* lemia didesnę pasitenkinimą gyvenimu.
3. Didesnė *kompetencija* lemia didesnę pasitenkinimą gyvenimu, didesnę psichologinį atsparumą bei mažesnę nerimastingumą / depresiškumą ir užsisiklindimą / depresiškumą.
4. Didesnis *užjautimas* lemia mažesnę psichologinį atsparumą bei didesnę nerimastingumą / depresiškumą.
5. Stipresni *ryšiai* lemia didesnę pasitenkinimą gyvenimu bei mažesnę nerimastingumą / depresiškumą ir užsisiklindimą / depresiškumą.
6. Didesnis *pasitikėjimas* lemia didesnę pasitenkinimą gyvenimu, didesnę psichologinį atsparumą bei mažesnę nerimastingumą / depresiškumą ir užsisiklindimą / depresiškumą.
7. Pozityvios jaunimo raidos komponentų ir eksternalių sunkumų sąsajos yra silpnos ir netiesioginės.

Rekomendacijos

Remiantis šio tyrimo rezultatais, galima teigti, kad pozityvi jaunimo raida yra svarbi, siekiant užtikrinti sėkmingą paauglių psichologinį funkcionavimą, taigi rekomenduojame įvairioms įstaigoms ir institucijoms, siekiančioms gerinti paauglių psichologinį funkcionavimą, atkreipti dėmesį į pozityvios paauglių raidos skatinimą. Ypač svarbu atkreipti dėmesį į pasi-

tikėjimo savimi ugdymą, kuris yra stipriai susijęs tiek su pozityviomis, tiek su negatyviomis psichologinėmis pasekmėmis.

Viena iš svarbių ateities tyrimų perspektyvų – įvertinti, kurie pozityvios jaunimo raidos komponentai labiausiai ir kurie mažiausiai išreikšti Lietuvos paauglių imtyje. Šie rezultatai prisidėtų prie rekomendacijų pateikimo pozityvios jaunimo raidos skatinimo programų kūrimui, siekiantiems suprasti, kurias Lietuvos paauglių kompetencijas reikia stiprinti labiausiai. Be to, ateities tyrimuose svarbu ieškoti netiesioginių sąsajų tarp pozityvios jaunimo raidos ir pozityvių bei negatyvių psichologinių pasekmių.

Literatūra

- Achenbach, T. M.; Rescorla, L. A. *Manual for the ASEBA School-Age Forms & Profiles*. Burlington, VT: University of Vermont, 2001.
- Bowers, E. P.; Li, Y., Kiely, M. K.; Brittan, A.; Lerner, J. V., & Lerner, R. M. The Five Cs model of positive youth development: A longitudinal analysis of confirmatory factor structure and measurement invariance. *Journal of Youth and Adolescence*. 2010, 39: 720-735.
- Catalano, R. F.; Hawkins, J. D.; Berglund, M. L.; Pollard, J. A.; Arthur, M. W. Prevention science and positive youth development: Competitive or cooperative frameworks? *Journal of Adolescent Health*. 2002, 31: 230-239.
- Catalano, R. F.; Berglund, M. L.; Ryan, J. A. M.; Lonczak, H. S.; Hawkins, J. D. Positive Youth Development in the United States: Research Findings on Evaluations of Positive Youth Development Programs. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*. 2004, 591: 98-124.
- Čekanavičius, V. *Taikomoji regresinė analizė socialiniuose tyrimuose*. Projektas: Lietuvos HSM duomenų archyvo LiDA plėtra. Kaunas, 2011.
- Damon, W. What is Positive Youth Development? *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*. 2004, 591:13-24.
- Diener, E. Assessing subjective well-being: Progress and opportunities. *Social indicators research*. 1994 31(2): 103-157.
- Diener, E.; Emmons, R. A.; Larsen, R. J., & Griffin, S. The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*. 1985, 49: 71-75.
- Fergus, S.; Zimmerman, M. A. Adolescent resilience: A framework for understanding healthy development in the face of risk. *The Annual Review of Public Health*. 2005, 26: 399-419.
- Gestsdóttir, S.; Lerner, R. M. Intentional self-regulation and positive youth development in early adolescence: findings from the 4-h study of positive youth development. *Developmental psychology*. 2007, 43(2): 508-521.
- Gilliom, M.; Shaw, D. S. Codevelopment of externalizing and internalizing problems in early childhood. *Development and Psychopathology*. 2004, 16(2): 313-334.
- Greenberg, M. T. Promoting resilience in children and youth. *Annals of the New York Academy of Sciences*. 2006, 1094(1): 139-150.
- Jelicic, H.; Bobek, D. L.; Phelps, E.; Lerner, R. M., & Lerner, J. V. Using positive youth development to predict contribution and risk behaviors in early adolescence: Findings from the first two waves of the 4-H Study of Positive Youth Development. *International Journal of Behavioral Development*. 2007, 31(3): 263-273.
- Kia-Keating, M.; Dowdy, E., Morgan, M. L., & Noam, G. G. . Protecting and promoting: An integrative conceptual model for healthy development of adolescents. *Journal of Adolescent Health*. 2011, 48(3): 220-228.

- Larson, R. W. Toward a psychology of positive youth development. *American Psychologist*. 2000, 55: 170-183.
- Leadbeater, B. J.; Kuperminc, G. P.; Blatt, S. J.; & Hertzog, C. A multivariate model of gender differences in adolescents' internalizing and externalizing problems. *Developmental psychology*. 1999, 35(5): 1268.
- Lerner, R. M. *Concepts and theories of human development (3rd ed.)*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 2002.
- Lerner, R. M. Promoting Positive Youth Development: Theoretical and Empirical Bases. *White paper prepared for the Workshop on the Science of Adolescent Health and Development*, National Research Council/Institute of Medicine. Washington, D.C.: National Academies of Science. 2005.
- Lerner, R. M. Resilience as an Attribute of the Developmental System. *Annals of the New York academy of sciences*. 2006, 1094(1): 40-51.
- Lerner, R. M.; Steinberg, L. The Scientific Study of Adolescent Development Historical and Contemporary Perspectives. *Handbook of Adolescent Psychology* / Ed. by R. M. Lerner, L. Steinberg. New Jersey: John Wiley & Sons, 2004.
- Lerner, R. M.; Almerigi, J. B.; Theokas, C.; Lerner, J. V. Positive Youth Development A View of the Issues. *The Journal of Early Adolescence*. 2005a, 25: 10-16.
- Lerner, R. M.; Lerner, J. V.; Almerigi, J.; Theokas, C.; Phelps, E.; Gestsdottir, S.; Naudeau, S.; Jelicic, H.; Alberts, A. E.; Ma, L.; Smith, L. M.; Bobek, D. L.; Richman-Raphael, D.; Simpson, I.; Christiansen, E. D., & von Eye, A. Positive youth development, participation in community youth development programs, and community contributions of fifth grade adolescents: Findings from the first wave of the 4-H Study of Positive Youth Development. *Journal of Early Adolescence*. 2005b, 25(1): 17-71.
- Masten, A. S., & Coatsworth, J. D. The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from research on successful children. *American Psychologist*. 1998, 53: 205-220.
- Masten, A. S., & Obradović, J. Competence and resilience in development. *Annals of the New York Academy of Sciences*. 2006, 1094(1): 13-27.
- Park, N. The Role of Subjective Well-Being in Positive Youth Development. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*. 2004, 591: 25-39.
- Phelps, E.; Zimmerman, S.; Warren, A. A.; Jelicic, H.; von Eye, A., & Lerner, R. M. The structure and developmental course of positive youth development (PYD) in early adolescence: Implications for theory and practice. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 2009, 30(5): 571-584.
- Proctor, C. L.; Linley, P. A.; Maltby, J. Youth life satisfaction: A review of the literature. *Journal of Happiness Studies*. 2009, 10(5): 583-630.
- Roth, J. L.; Brooks-Gunn, J. What Exactly Is a Youth Development Program? Answers From Research and Practice. *Applied Developmental Science*. 2003, 7(2): 94-111.
- Smith, B.W.; Dalen, J.; Wiggins, K.; Tooley, E.; Christopher, P.; Bernard, J. The Brief Resilience Scale: Assessing the Ability to Bounce Back. *International Journal of Behavioral Medicine*. 2008, 15: 194-200.
- Sun, R. C. F.; Shek, D. T. L. Life satisfaction, positive youth development, and problem behaviour among Chinese adolescents in Hong Kong. *Social Indicators Research*. 2010, 95(3): 455-474.
- Sun, R. C. F.; Shek, D. T. L. Positive youth development, life satisfaction and problem behaviour among Chinese adolescents in Hong Kong: a replication. *Social indicators research*. 2012, 105(3): 541-559.
- Ungar, M.; Brown, M.; Liebenberg, L.; Othman, R.; Kwong, W. M.; Armstrong, M., & Gilgun, J. Unique pathways to resilience across cultures. *Adolescence (San Diego): an international quarterly devoted to the physiological, psychological, psychiatric, sociological, and educational aspects of the second decade of human life*. 2007, 42(166): 287.

Zimmerman, S. M.; Phelps, E., & Lerner, R. M. Intentional self-regulation in early adolescence: Assessing the structure of selection, optimization, and compensation

processes. *International Journal of Developmental Science*. 2007, 1(3): 272-299.

POSITIVE YOUTH DEVELOPMENT LINKS TO SATISFACTION WITH LIFE, RESILIENCE AND INTERNALIZING AND EXTERNALIZING PROBLEMS

Inga Truskauskaitė-Kunevičienė

Prof. Dr. Rita Žukauskienė

Goda Kaniušonytė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

Positive youth development is a competence based developmental concept (Lerner, 2005), focused on the main assumption that the youth possesses particular strengths and has potential for healthy successful development (Lerner, 2000).

Life satisfaction is a cognitive component of subjective well-being, which is positively related to a variety of desirable psychological characteristics and physical health, as well negatively related to many negative outcomes, such as depression, anxiety and violent behavior (Park, 2004). A positive relation between PYD components and life satisfaction was shown in a Chinese sample (Sun and Sheck, 2010, 2012). However, a wider research in different cultures is needed in order to understand the role of subjective well-being in positive youth development. One of the objectives of PYD programs is to foster resilience (Catalano et al., 2004). Nevertheless, there is a lack of researches testing the relation between PYD and resilience. It is also expected that the PYD is more effective than prevention in order to eliminate externalizing and internalizing problems in youth (Catalano, 2002). However, the relation between the PYD components and internalizing problems, such as anxiety/depressiveness and withdrawal/depressiveness, and externalizing problems, such as rule breaking and aggressive behavior, needs to be revealed.

There is also a lack of studies, taking into account positive and negative psychological outcomes together to investigate if they have opposite relation to the PYD components.

Method. This study investigates the relationship between all positive youth development components and life satisfaction, resilience, and internalizing and externalizing problems. The data used in this study is from an ongoing longitudinal Positive Youth Development study. Community sample was drawn from all high schools in one administrative region in Lithuania (all students from 9-12 grades). Data of 1787 students (participation rate – 98,9 %) participated in the first assessment (47.2 % were boys and 52.8 % were girls, aged 15-19 years ($M=16.61$, $SD=1.24$), which took place in spring, 2013. For this study, data of the participants who completely filled all questionnaires ($N=1727$) were used.

Results. *The data showed that there is a positive relation between PYD components, such as confidence, competence, character, connection, and life satisfaction. Also, positive relations between resilience and PYD components, such as competence and confidence, and negative relations between resilience and caring and compation were found. Data analysis showed a negative relation between internalizing problems and PYD components, such as confidence, competence and connection. There was a positive relation found between internalizing problems and caring and compation. It was found that the relation between PYD components and externalizing problems is indirect.*

To conclude, most of PYD components are positively related to positive outcomes and negatively related to negative outcomes. However, some exceptions have to be considered, as well.

Keywords: *positive youth development, 5Cs, satisfaction with life, resilience, internalizing and externalizing problems, teenagers.*

Inga Truskauskaitė-Kunevičienė, Mykolo Romerio universiteto Socialinių technologijų fakulteto Psichologijos instituto lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: pozityvi jaunimo raida, intervencinių programų efektyvumas, savireguliacija, asmenybė.

Inga Truskauskaitė-Kunevičienė, Mykolas Romeris University, Faculty of Social Technologies, Institute of Psychology, lecturer. Research areas: positive youth development, the effectiveness of intervention programs, self-regulation, personality.

Rita Žukauskienė, socialinių mokslų (psichologija) daktarė, Mykolo Romerio universiteto Socialinių technologijų fakulteto Psichologijos instituto profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: pozityvios jaunimo raidos ypatumai, emocinis intelektas, asmenybės bruožai paauglystėje.

Rita Žukauskienė, Doctor of Social Sciences (Psychology), Mykolas Romeris University, Faculty of Social Technologies, Institute of Psychology, Professor. Research areas: peculiarities of positive youth development, emotional intelligence, personality characteristics in adolescence.

Goda Kaniušonytė, Mykolo Romerio universiteto Socialinių technologijų fakulteto Psichologijos instituto lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: pozityvi jaunimo raida, šeimos kontekstas, asmenybė.

Goda Kaniušonytė, Mykolas Romeris University, Faculty of Social Technologies, Institute of Psychology, lecturer. Research areas: positive youth development, family context, personality.